

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство науки и образования Республики Тыва
Управление образованием администрации Эрзинского кожууна
им К.Д Тыва- хуу МБОУ СОШС. Морен

РАССМОТРЕНО
на педагогическом
Совете
Протокол № 1 от
« 30 » август 2023г.

СОГЛАСОВАНО
Зам. директора по УВР

приказ 12а Номчу-Белек Ч.Б.
от « 31 » август 2023г.

Рабочая программа по внеурочной деятельности

«Основы духовно–нравственной культуры народов России»

5 класс

Разработчик: Херел Дарый Омаковна
учитель родного языка и литературы.

Морен – 2023

Пояснительная записка

Ужур билир кижиде дээрге ада-иезинин адын довуракка бораштырбас кижилер,

Чонунун толептиг оолдары болгаш кыстары болур

М.Б.Кенин-Лопсан

5 класстын оореникчилеринге таарыштыр тургускан « Улусчу ужурлар» деп программаны Тыва Республиканын алдарлыг башкызы Г.Д.Сундуйнун «Улусчу ужурлар» (2005) болгаш тоогу эртемнеринин доктору, эртемден-этнограф М.Б.Кенин-Лопсаннын «Тыва чоннун бурунгу ужурлары» (1994) деп номнарынга ундезилеп тургускан. « Улусчу ужурлар» деп программа Россия Федерациязынын ооредилгеге хамаарышкан федералдыг куруне стандартынын кижизидилге талазы-биле угланышкынынын болгаш этнокультурлуг кезээнин боттандырылгасы болуп турар.

Бистин огбелеривис чаш кижилерни ужур сагыыр толептиг кижилер кылдыр кижизидип чораан. Ужурну сагып чоруур кижиде мозулуг болгаш культурлуг кижиде. Кижинин чараш чаны, сагыш-сеткил культуразы, шажын-чудулгези, сагыыр чанчылдары, эрттирер езулалдары, идик-хепти аянын кылдыр кедери, улуг кижилерни хундулээри, ак сеткилдиг болуру, ажил-ишке хандыкшыыры, торээн чуртунун езулуг хамаатызы болуру ужурнун ыдыктыг негелделерин сагыры-биле холбашкан. Чоннун ыдыктыг ужурларын сагып оскен уруг бугу назынында биче сеткилдиг, дузааргак, ажилгыр, эскериичел, хундулээчел кижиде болур. Ужур билбес кижиде дээрге базым бурузунде частырыглар кылыр, ажил кылырындан чалгаараар, оорланыр, кем-херек уулгедир, арагага хандыкшыыр, ыядыр арны чок амытан болур.

Программанын кол сорулгасы – оореникчилернин мозу-будужун тыва улустун улусчу ужурларынга, чанчылдарынга, толептиг кижилернин дуржулгасынга, амыдыралда бар бугу-ле чараш чуулдерге даянып тургаш хевирлээр. Программа « Тайылбыр бижиктен», « Чугула билиишкиннерден», « Ажыглаан литературадан», « Капсырылгалардан» тургустунган.

Оореникчилернин хар-назыны **5-ки класстын 12-13 харлыг** оореникчилери. **Угланышкыны (направлениези)-** мозу-будуш айтырыгларын ооредири (духовно-нравственное).

Программаны ооредирде чедип алыр кол онаалгалары (задачи):

1. Янзы-буру темаларнын онаалгаларындан дараазында туннелдерни (продукт работы):

- ✓ Дыннадыглар, рефераттар, чуруктар, кроссвордтар дузазы-биле ажылдаар
- ✓ Эртем-шинчилел ажылдарынын эге чадаларынга ооредир (реферат, доклад, дыннадыг, класс улгаткан тудум эртем-шинчилел ажылдары кылырынга).
- ✓ Электроннуг информация – биле (интернет четкилери-биле) презентация кылып ооредир.

5 класска « Улусчу ужурлар» деп курсту дооскан оореникчилернин билиинге негелделер:

- ✓ Улусчу ужурларга хамаарышкан кол терминнерни билири, оларны аас болгаш бижимел чугаага ажыглап турары;
- ✓ Ооренген улусчу чанчылдарынын, ужурларынын , езулалдарынын аттарын шын адап, оларны каяа, кажан, канчаар ажыглаарын ылап билири;
- ✓ Ооренген чогаалдарынын мозу-шынар талазы-биле унезин, оон амыдыралга ажыктыын илередип шыдаары.

Кандыг принциптерни ажыглап турары:

- ✓ **Доступности**
- ✓ **Последовательности**
- ✓ **Системности**
- ✓ **Творчества**

Методтар:

- ✓ **Продуктивный метод**
- ✓ **Поисковый**

- ✓ Творческий
- ✓ Метод проблемного обучения

Основные формы и средства обучения:

1. Участие в НПК, конкурсах и т.д.

5 класс

чижек-тематиктиг план (34 шак)

№	Темалары	Шагы	Онаалга
1	2	3	4
1	Кирилде кичээл:« Улусчу ужурлар» деп эртемнин ужур-утказы болгаш сорулгалары	1	
2-3	Эртемден-этнограф, хам чудулгенин шинчилекчизи М.Б.Кенин-Лопсан-тыва чоннун чаагай чанчылдарынын , ужурларынын ундезилекчизи-видео-кичээл	2	Презентация-М.Б.Кенин-Лопсан. Корген кинозунга унелел бээр.
4	Бойдус болгаш улусчу ужурлар. Амылыг бойдус.Куштар.	1	Арын 4 ыры « Хамнаарак» доктаадыр, чуруур. Тос дагылга –реферат.
5	Тыва улустун оран дугайында билиишкени. Оран дугайында чалбарыглар.	1	Чалбарыгны доктаадыр
6	Уш оран дугайында.	1	Делегейде 3 чудулгелерге презентация кылыр

7	Дээр. Дээр чадаары.	1	Арын 23 онаалга – тывызыктар, улегер Тос дээр-реферат.
8	Хун, АЙ.Ай календары.	1	Айга, хунге чудууру-реферат
9	Хун дуртунун календары.	1	домактар чыыр.
10	Чайгы хун дуртунун ажыл-агый календары.	1	Ар 21 № 1-11
11	« Белек» деп тыва улустун ырызында Хун,Ай,Чер, Дээр, Ортемчей эн-не унелиг деп билиишкинни билиндирер	1	Дээрге, Хунге, Айга чудууру-реферат
12	« Монге аржаан» деп тоолчургу чугаага дискуссия тургузар	1	Ар 25 №1-5 « Тос аржаан»-дыннадыг.
13	Сылдыстар. Сылдыстар болгаш сылдыстар болуунун дугайында тоолчургу чугаалар.	1	Арын 33 № 1-4 « Чеди-Хаанга чудууру»-чурук, реферат
14	Сылдыстар дугайында тыва улустун тоолчургу чугаалары	1	Чеди-Хаан, Уш-Мыйгак (Орион), Угер (Плея) дугайында легендалар.
15	Кижин бурузунун хууда сылдызынын дугайында билиишкин.	1	Чеди-хаан сылдызында кижин бурузунун хууда сылдызы

16-17	Тыва авалыг планета- Надя Рушеванын дугайында.	2	«Надя Рушева»- тыва чоннун чоргааралы-реферат. Ар 31-32
18	Чер. Чернин бодарааны.	1	Арын 35-36- « Бай-ла Тайгам» доктаадыр.
19	Черге йорээл.	1	Черге чудууру-реферат
20	Ыяш.Делегей ыяжы.	1	Арын 40 № 1-4 Презентация « Ыдык ыяштар».
21	Тыва улустун ыяшка хамаарылгазы.	1	
22	Ыдык ыяштар	1	Хадын, бамбук, дуб, шиви, артыш дуг-да дыннадыглар
23	Тыва улустун ыяшка хамаарылгазы.	1	Хам ыяш дагыыры, тел ыяш дагыыры- реферат
24	Чон бурузунде ыяштарнын ангы-ангы уткалары	1	Ар 36-37-презентация
25	Унуштер.Эмнээшкин, езулалдарга хамаарышкан унуштер.	1	Оргаадай казарда чалбарыг-номчуур.
26	Чадан унуштер.	1	Презентация « шенне, артыш, оргаадай...»

27	Шенне чечээ	1	« Шенне чечээ»-доктаадыр
28	Торээн черим даштары	1	Ар 45 № 1-6
29	Чурт-девискээр даштары	1	Бижиктиг-Хая, Уттуг-Хая, Кижиг-Кожээ – презентация, тоогу чугаалар
30	Даштар.Ойнаар даштар,суг даштары. Каасталга даштары.	1	Сайзанаг, кодурер даштар, тун даштар.Тос эртине даштары.
31	Чонар, толге даштары	1	Чонар-даш, хуваанаг даштары- презентация.
32	Тоогу-тураскаал даштары, чурт-девискээр даштары (Бижиктиг-Хая, Уттуг-Хая)	1	Култегин деп кымыл?
33	Арт-сын, ыдыктыг тос танды.	1	« Хемчик хем-Тыванын чараш хемнеринин бирээзи»-презентация. Тос тандынын легендаларын чыыр.
34	Суг дугайында тоолчургу чугаалар. Аржаан.	1	Тыванын аржааннарынын дугайында материалдар чыыр.
35	От.Отка чалбарыры. От чаячы. Чайгы онаалгалар. Сумелер.		К.Кудажы « Отка йорээл»-аянныг номчулга.Арын 69 № 1-6

Ажыглаан литература:

- 1. Г.Д.Сундуй « Народоведение» экспериментальный учебник-хрестоматия для 5-6 классов.- Кызыл, 2005**
- 2. М.Б.Кенин-Лопсан «Тыва чоннун бурунгу ужурлары».- Кызыл: издательство « Новости Тувы», 1994.**